

Чиньона І. І. Факторна структура взаємозв'язку тривожності та соціального інтелекту студентів [Електронний ресурс] / І. І. Чиньона // Актуальні проблеми психології малих груп. – Режим доступу: <http://gorn.kiev.ua/group/tezy06.html>

ФАКТОРНА СТРУКТУРА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ТРИВОЖНОСТІ ТА СОЦІАЛЬНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ

аспірантка Херсонського державного університету

Чиньона Інна Ігорівна

науковий керівник доктор психологічних наук, професор Блинова О.Є.

inna.strileckaya@mail.ru

Соціальний інтелект представляє собою системно детерміновану якість, і, володіючи цілісністю, може виступати як пізнавальний феномен, який пов'язаний з іншими системними якостями людини як самоорганізуюча психологічна система. Він виступає одним з найважливіших компонентів життєдіяльності людини, дає можливість розуміти самого себе, забезпечує вірне розуміння вчинків людей, їхні вербальні і невербальні реакції, виступає як важлива когнітивна складова в структурі комунікативних здібностей особистості. Сучасний психологічний підхід до розуміння феномену тривожності ґрунтується на тому, що фундаментальну властивість особистості необхідно розглядати не тільки з точки зору деструктивного впливу, але й, як невід'ємний фактор розвитку особистості. Систематизація наукових поглядів природи вивчення тривожності дає підставу стверджувати, що тривожність як індивідуальна властивість особистості є складним, полідетермінованим психічним утворенням, яке проявляється на емоційному, когнітивному та поведінкових рівнях.

Узагальнення теоретичного та фактичного матеріалу дало підставу для з'ясування взаємозв'язків тривожності та соціального інтелекту студентів та зумовило мету, яка полягала в тому, щоб побудувати структурно-функціональну модель та провести її емпіричну верифікацію (див. рис. 1.) [1; 2; 3; 4; 5]. На основі структурно-функціонального аналізу впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів (на прикладі авторської моделі) можна стверджувати, що надмірний рівень тривожності проявляється як загальна дезорганізація поведінки і діяльності, заважає нормальному розвитку, оптимізації, прийняттю правильних рішень та продуктивній взаємодії [1; 5].

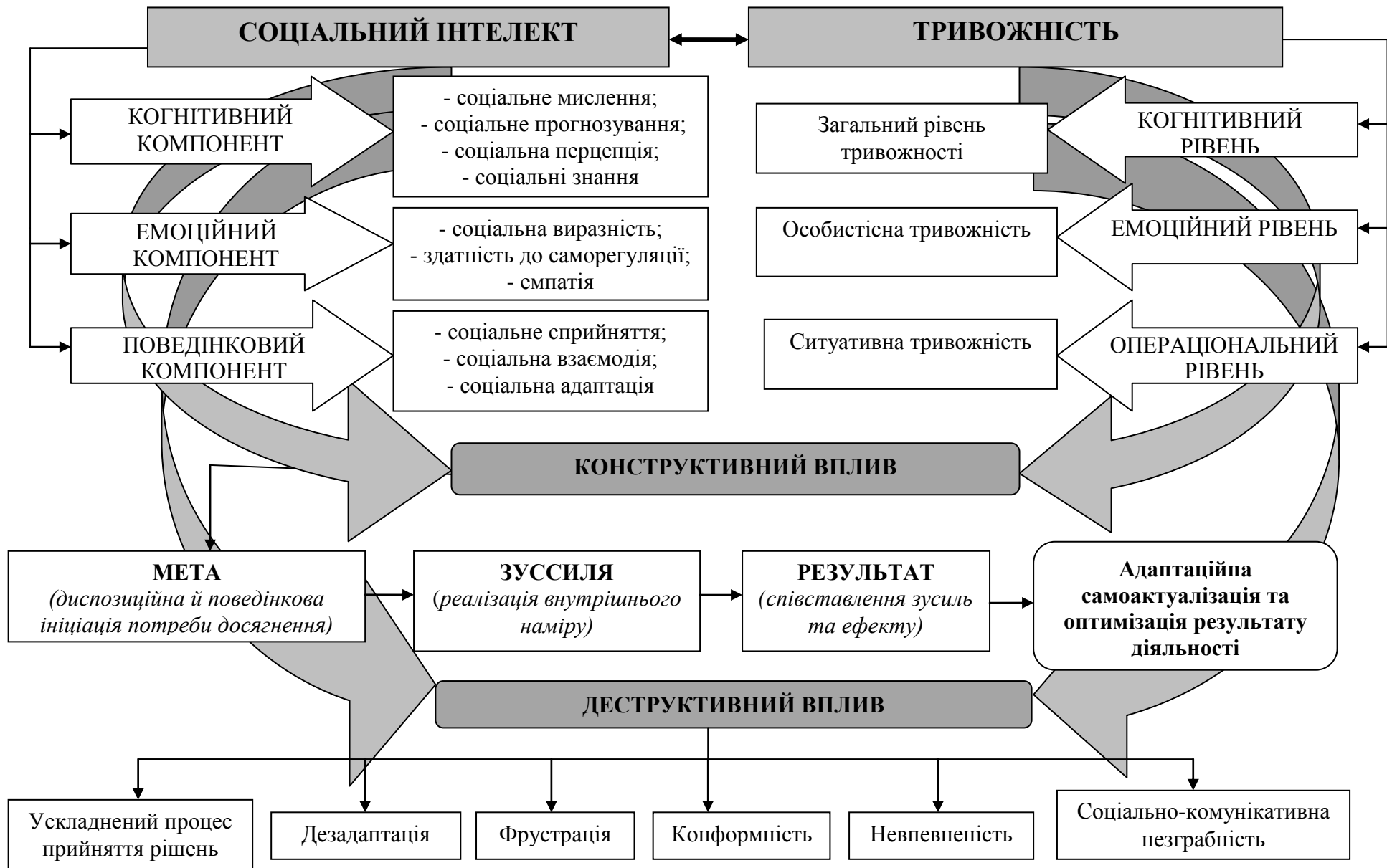

Рис. 1.2. Структурно-функціональна модель впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів

Щодо оптимального рівня тривожності, слід відзначити, що сприяючи зниженню емоційного дискомфорту на всіх рівнях її активності, можна досягти її стабілізації, яка забезпечить ефективне функціонування інтегративних систем когнітивно-емоційної активності психіки, що забезпечують здійснення комунікативних процесів та соціальної поведінки особистості [1; 2; 3; 4; 5].

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань дослідження даної проблеми було використано наступний методологічний інструментарій: методика «Шкала ситуативної та особистісної тривожності» Ч. Д. Спілбергера в адаптації Ю. Л. Ханіна; методика «Шкала прояву тривожності» Дж. Тейлора в адаптації В. Г. Норакідзе; методика «Дослідження соціального інтелекту» Дж. Гілфорда та М. Саллівена; тест-опитувальник оцінки «Соціально-комунікативної компетентності» Е.Ф. Зеєр, Е.Е. Симанюк.

Вибірку досліджуваних склали група студентів соціонімічного профілю спрямування, професій по типу «людина-людина» в кількості 70 осіб.

З метою виявлення структури взаємозв'язків тривожності та соціального інтелекту проводилася факторизація методом головних компонент (Principal Components) з подальшим варімакс-обертанням (Varimax with Kaiser Normalization) матриці психологічних шкал (змінних), визначених за допомогою підбраного методологічного інструментарію з його подальшою інтерпретацією.

Застосування факторного аналізу у нашому дослідженні дозволило нам: верифікувати структурно-функціональну модель особливостей впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів (див. рис. 1.); обчислити факторні оцінки для кожного з виділених факторів як основи для виявлення достовірних відмінностей та їх вираження у групі респондентів.

Факторизація методом головних компонент (Principal Components) з подальшим варімакс-обертанням (Varimax with Kaiser Normalization) матриці діагностичних показників, виміряних за допомогою вище вказаних методик, дала змогу отримати кількісно та якісно інтерпретовану факторну структуру особливостей впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів.

Правомірність застосування факторного аналізу до визначених емпіричних показників було перевірено за допомогою критерію адекватності вибірки Кайзера-Мейєра-Олкіна (критерій КМО = 0,710), а також критерію сферичності Барлетта (приблизне значення $\chi^2=308,790$; $df=78$; $p=0,000$), що засвідчило доцільність та можливість використання заданого типу аналізу для обраних даних (див. таблиця 1).

Таблиця 1

Факторна структура взаємозв'язку тривожності та соціального інтелекту студентів

Емпіричні показники	Компонента			
	1	2	3	4
Соціальне прогнозування (А)		0,732		
Саморегуляція (В)				
Соціальна адаптація (С)		0,602		
Соціальна взаємодія (D)		0,727		
Соціально-комунікативна незграбність (Е)			0,468	
Нетерплячість до невизначеності (ригідність) (F)	0,731			
Конформність (G)			0,646	
Домінування (H)				0,898
Прагнення до успіху (I)	0,757			
Фрустраційна нетолерантність (J)	0,676			0,347
Прояв тривожності (K)	0,764			
Ситуативна тривожність (L)	0,696			
Особистісна тривожність (M)	0,872			

Для подальшого аналізу отриманих даних є важливий накопичений відсоток дисперсії факторів, який визначає, наскільки повно вдалося описати сукупність емпіричних даних за їх допомогою: чим вищий цей показник, тим більшу частину масиву вдалося факторизувати. Після варімакс-обертанням (Varimax with Kaiser Normalization) матриця факторних навантажень виявилася доволі структурованою, з вираженими чотирма факторами (компонентами), що описують 64,2% дисперсії масиву емпіричних даних. Виділення найбільш значущих факторів підтверджено відповідними високими показниками коефіцієнтів факторних навантажень (див. табл. 2).

Власні значення виділених факторів

Компоненти (фактори)	Навантаження фактора після обертання		
	Всього (Total) факторна вага	% Дисперсії (% of Variance)	Загальний показник навантаження (y %) (Cumulative %)
1	3,920	30,152	30,152
2	1,586	12,199	42,351
3	1,553	11,949	54,300
4	1,290	9,925	64,226

За даними, відображеними в таблиці 2, перший фактор пояснює 30,1% дисперсії, другий – 12,1%, третій – 11,9%, четвертий – 9,9% загальної дисперсії емпіричного масиву даних. Це дає змогу більш детально проаналізувати кожен виділений фактор.

Перший фактор (компонента) (див. табл. 2) включив шість складових елементів, а саме: особистісна тривожність (M) (0,872); прояв тривожності (K) (0,764); прагнення до успіху (I) (0,757); нетерплячість до невизначеності (ригідність) (0,731); ситуативна тривожність (L) (0,696) та фрустраційна нетолерантність (J) (0,676). Таким чином, узагальнивши всі складові елементи першого фактору, можна умовно назвати його «Соціальна тривожність» (індивідуальна психологічна особливість, яка виявляється в схильності людини до частих і інтенсивних переживань стану тривоги, а також низьким порогом його виникнення в ситуації соціальної взаємодії і виконання дій на публіці).

До другого фактору ввійшли такі показники: соціальне прогнозування (A) (0,732); соціальна взаємодія (D) (0,727) та соціальна адаптація (C) (0,602), цей фактор можна назвати «Соціальний інтелект», так як ці складові входять до структури соціального інтелекту та діагностуються певною методикою.

Третій фактор включив такі складові елементи: конформність (G) (0,646) і соціально-комунікативна незграбність (E) (0,468), який ми назвали «Соціальна дезадаптація» (порушення взаємодії індивіда із середовищем, що характеризується неможливістю здійснення ним в конкретних мікросоціальних умовах своєї позитивної соціальної ролі, відповідної його можливостям).

Останній четвертий фактор в свою площину вмістив такі психологічні змінні: домінування (Н) (0,898) та фрустраційна нетолерантність (J) (0,347), якому ми дали назву «Рівень самосвідомості» (продукт розвитку; усвідомлення індивіда самого себе на відмінну від інших – інших суб'єктів і світу взагалі).

На основі факторного аналізу дослідження особливостей впливу тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів професій типу «людина-людина», ми виявили чотири фактори («соціальна тривожність», «соціальний інтелект», «соціальна дезадаптація», «рівень самосвідомості»), які мінімізують та об'єднують структурно-функціональні характеристики досліджуваних понять.

Узагальнення та систематизація теоретичного і фактичного матеріалу дало підставу розглядати вплив тривожності на розвиток соціального інтелекту студентів в деструктивному та конструктивному діапазоні. Це дозволило стверджувати, що оптимальний рівень тривожності забезпечує ефективність професійного становлення і спонукає людину до вибору, трансформації, самоактуалізації та самосвідомості. Щодо деструктивного впливу, необхідно відзначити, що надмірний рівень тривожності призводить до порушення в особистісному становленні, що перешкоджає нормальному розвитку, діяльності та спілкуванню обумовлених показниками соціального інтелекту як детермінанти професійного становлення.

Література:

1. Калюжна Є. М. Психологічні механізми особистісної тривожності у підліткового віці : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / Є. М. Калюжна. – Київ, 2008. – 29 с.
2. Каплуненко Я. Ю. Особистісні чинники розвитку соціального інтелекту у фахівців соціономічних професій : дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.01 "Загальна психологія, історія психології" / Я. Ю. Каплуненко. – Київ, 2016. – 262 с.
3. Ляховець Л. О. Особливості формування соціального інтелекту у майбутніх психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.05 "Соціальна психологія; психологія соціальної роботи" / Л. О. Ляховець. – Київ, 2009. – 18 с.
4. Ожубко Г. В. Психологічні засоби формування соціального інтелекту в майбутніх менеджерів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / Г. В. Ожубко. – Харків, 2009. – 19 с.
5. Халік О. О. Тривожність як чинник дезадаптації практичних психологів-початківців : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 "Педагогічна та вікова психологія" / О. О. Халік. – Київ, 2010. – 20 с.